

VAHENDID: Meetodid – IVAC-lähenemine

IVAC-lähenemine

Olukorra analüüs-visioon-tegevus-muutus (Investigation-Vision-Action-Change - IVAC) mudel pakub välja raamistiku niisuguste tervistedendavate strateegiatega väljatöötamiseks, mis tagavad, et projekti käigus õpilaste poolt omandatud arusaamad ja teadmised oleksid tegevuspõhised ja interdistsiplinaarsed ja seega aitaksid kaasa tegevussuutlikkuse arengule¹. Shape Up'i tarbeks on mudelit muudetud ja suuremat rõhku asetatakse valiku ja kriitilise arutluse (st enesehindamise) etapile.

All oleval joonisel 1 on ära toodud erinevad IVAC-lähenemisele omased perspektiivid. Need perspektiivid võiksid sobida lähtepunktiks Shape Up tegevuse ja osalemise aspektide planeerimisel ja elluviimisel. Peamised Shape Up'i teemad on toitumine ja kehaline aktiivsus. Allpool ära toodud perspektiive ja töö etappe võib kasutada nii põhiteema kui ka põhiteemade all käsitletavate spetsiifilisemate alateemade puhul. Oluline on siinjuures see, et iga etapiga kaasaskäivaid küsimusi võib muuta, samuti võib õpilaste, õpetajate ning teiste osalejate poolt tehtud ettepanekute alusel uusi küsimusi lisada.

Esimine kast mudelis (A) kirjeldab ühise arusaama väljatöötamist mõne aktuaalse terviseprobleemi kohta. Õpilased peavad olema aktiivselt kaasatud tervise teema või valdkonna valikusse ja nad peavad arutlema selle üle, miks see teema nende jaoks oluline on. Shape Up'i raames on üldised teemad eelnevalt paika pandud – projekt keskendub toidule, toitumisele ja kehalisele aktiivsusele. Sellest hoolimata peab lastel ja noortel olema võimalik valida nende teemade erinevate aspektide vahel, sõltuvalt sellest, millele nad tahaksid rohkem tähelepanu pöörata ja mida lähemalt uurida. Lisaks sellele peaksid nad arvesse võtma ka ajaloolist mõõdet. Et arutleda selle üle, millest on tingitud praegused elutingimused või mõni teatav areng, on vaja mõista seda, millised tingimused on aja jooksul probleemi tekkele kaasa aidanud. Samuti on oluline kindlaks määrata probleemi taga peituvad tegurid. Isegi kui tegemist on probleemiga, mis tõstatub näiteks klassis, koolis või linnas (olgu see siis seotud toidu või mänguväljakute olukorraga koduümbruses), leiab selle peamised põhjused tihti hoopis vastavast keskkonnast väljaspool. Seetõttu on siin oluline uurida ja analüüsida terviseprobleeme osana majandus-, keskkonna-, kultuuri- ja sotsiaalstruktuuridest.

Teine kast (B) puudutab laste tulevikunägemuse väljakujunemisest seoses olemasolevate terviseprobleemidega. Teisisõnu arendavad õpilased selles staadiumis välja loovaid ideid, arusaamu ja stsenaariume oma tulevase elu ja ühiskonna kohta, kus nad üles kasvavad.

---

1. Jensen, B.B. (1997). "A case of two paradigms within health education". *Health Education Research*, Vol. 12, no. 4, 419-428; Jensen, B.B (2004). "Environmental and health education viewed from an action-oriented perspective: a case from Denmark". *Journal of Curriculum Studies*, Vol. 36, no. 4, 405-425.

Nagu näeme kolmandas kastis (C), on samuti oluline lasta fantaasial vabalt lennata ja leida arvukalt võimalikke meetmeid kujundatud visioonide elluviimiseks. Äärmiselt tähtis on, et kõikidesse ettepanekutesse suhtutaks võrdväärse tõsiduse ja tähelepanuga. Väljapakutud tegevusi tuleks arutada seoses takistustega, mis võivad muutuste läbiviimisel esile kerkida, ja nende ületamiseks vajalike jõupingutustega. Tegevused peakski välja valima just nende kriteeriumite alusel.

Skeem 1:

IVAC-lähenemise peamised perspektiivid Shape Up'i raames

A. Teema valik ja analüüs

- Miks on see meie jaoks oluline?
- Milline on selle tähtsus meile/teistele, praegu/tulevikus?
- Millist mõju avaldavad eluviis ja elutingimused?
- Mis veel mõju avaldab ja kuidas?
- Kas olukord on alati selline olnud või on ajaga ka midagi muutunud?

B. Visioonide kujundamine

- Millised võiksid olla alternatiivid?
- Millised on tingimused teistes riikides ja kultuurides?
- Milliseid alternatiive me eelistame ja miks?

C. Tegevuste algatamine ja muutuste läbiviimine

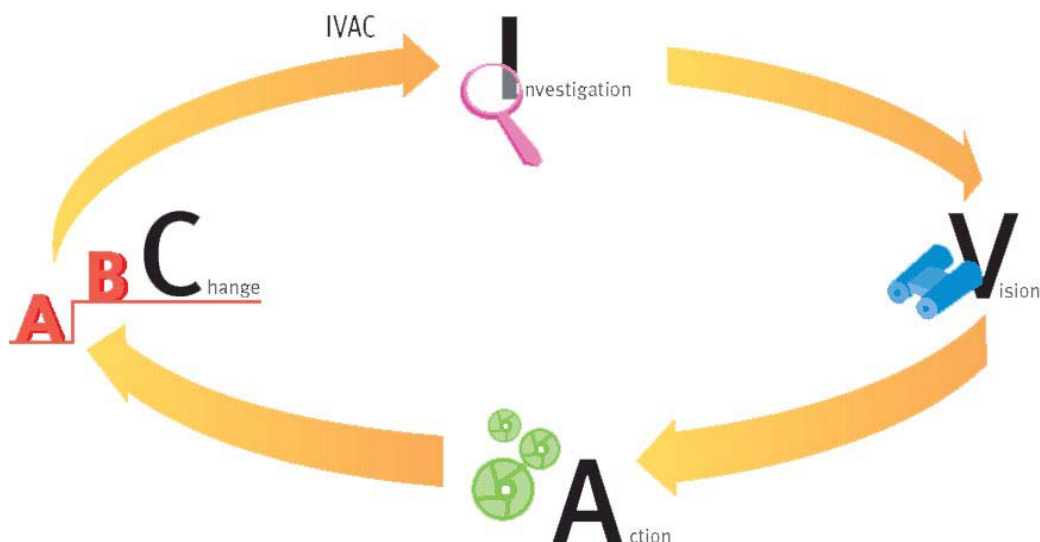
- Millised muutused viivad meid visioonidele lähemale?
- Muutused meis endis, koolis, ühiskonnas.
- Millised on võimalused muutuste läbiviimiseks?
- Mis võib takistada tegevuse elluviimist?
- Millised takistused viivad selleni, et tegevus ei too endaga kaasa muutusi?
- Millised on meie poolt algatatavad tegevused?
- Mil moel me tegevust hindame?

D. Kriitiline arutlus ehk hindamine

- Milliseid muutusi me ellu viisime?
- Mis oli selle saavutamisel kõikge olulisemaks teguriks?
- Millised olid takistused?
- Milliseid muutusi me ei suutnud läbi viia?
- Mis põhjusel?
- Mida me sellest õppisime?

Neljas kast (D) kirjeldab kriitilist arutlust ehk hindamist, mille eesmärgiks on saavutatule hinnangu andmine (st hindamine), ebaõnnestumise põhjuste analüüsimine ja kogemustest õppimine. Siinjuures on oluline, et isegi kui õpilastel ei õnnestunud muutusi läbi viia, võib hindamisetapi käigus siiski selguda, et projekt oli edukas – st õpilased õppisid nii mõndagi ja said juurde väärtuslikke kogemusi.

Skeem 2: IVAC-lähenemine

Investigation = Analüüs
Vision = Visioon
Action = Tegevus
Change = Muutus

Praktikas ei järgi õpilased kunagi mudelis välja toodud etappe, mis algavad valikust ja arupidamisest, jätkuvad visioonidega ja lõpevad tegevuse ning muutuste hindamisega. Reaalsus on palju keerukam ja õpilased alustavad näiteks konkreetse tegevuse elluviimisest, mille eesmärgiks on olemasoleva koolikeskkonna muutmine ning alles mõne aja pärast saavad aru, et ei ole oma tegevuse täpset eesmärki kindlaks määranud. Sellest tulenevalt on neil võib-olla vaja enne uue tegevusstrateegia välja kujundamist, uute partnerite leidmist jne uuesti aru pidada ja oma nägemust täpsustada.

Selle asemel, et järgida neid kolme etappi kindlas järjekorras, peaks IVAC-lähenemise erinevaid etappe käsitlema ja kasutama vabalt ning paindlikult, nii et õpetajad ja teised lastega töötavad täiskasvanud saaksid sellele Shape Up'i tegevuste planeerimisel, elluviimisel ja hindamisel toetuda.

IVAC-lähenemine ei vii ilmtingimata tegevuspõhiste teadmiste või tegevussuutlikkuse arendamiseni; sellest hoolimata on aga tegemist hea lähtepunkti ja praktilise vahendiga laste ja noortega töötavatele õpetajatele ning täiskasvanutele. Allpool on pakutud mõned ideed selle kohta, kuidas kasutada IVAC-lähenemist Shape Up'i erinevate tasandite puhul.

Kooli tasandil peaksid õpetajad nende kolme etapi alusel õpilastele selgitama, kuidas toitumise ning kehalise aktiivsuse erinevaid aspekte välja valida, kuidas neid uurida

ja kuidas nendega töötada. Kõik kolm etappi on võrdselt tähtsad ja õpetaja juhendamine on hädavajalik. Õpilastel võib aga näiteks vaja minna enam juhendamist tegevusliku osa planeerimisel ja vähem visioonide ning tulevikualternatiivide väljakujundamisel. Õpetaja kohustuseks on tagada sobiv tasakaal – vajadusel julgustada ning samas jätta piisavalt ruumi laste lennukale fantaasiale ning soodustada nende mõju protsessile ja sisule. Tegevuse planeerimisel on äärmiselt oluline, et arvestataks õpilaste nägemusega; sel moel moodustavad tegevused mõttelise silla nende unistuste ja reaalsuse vahel ning võimaldavad viia reaalsust ideaalidele lähemale. Samuti peaks tegevuse planeerimisel mängima kesksel rollil õpilaste arvamus vajalike tegevuste kohta. Tegevused peaksid olema suhteliselt realistlikud ja elluviidavad.

Kohaliku kogukonna, linna ja riigi tasandil peaksid Shape Up'i koordinaatorid, nõustajad ja kohalikud tugigrupid tagama tingimused, võimalused ja vahendid selleks, et lapsed ja noored saaksid tegutseda kõigis IVAC-lähenemise etappides ning laiendada klassiruumi kogukonnale ja linnale. Sel moel on lastel ja noortel võimalik tegeleda niisuguste valdkondadega nagu toit, kehaline aktiivsus ja tervis otseses seoses igapäevaeluga; oma elukeskkonnas muutusi läbi viies saavad nad rohkem teada selle kohta, kui olulised on tervislik ning tasakaalustatud toitumine ja kehaline aktiivsus. Reaalsete muutuste läbiviimine kogukonna elus ei ole võimalik ilma Shape Up'i personali toetuseta. See aga ei tähenda, et kohaliku Shape Up'i personali rolliks oleks alati kõik õpilaste soovid täita. Nad peaksid pigem laste ja noortega dialoogi pidama ja nendega koos tegevusi algatama ning neid tõsiselt otsustusprotsessi kaasama. Nii õpivad lapsed rohkem nii tervise, toidu ja kehalise aktiivsuse kui ka demokraatia ja selle kohta, kuidas muutusi koostööpõhiselt läbi viia.

Rahvusvahelisel (Euroopa) tasandil saavad õpetajad ja Shape Up'i nõustajad suunata lapsi ja noori Shape Up'i portaali kasutamisel, et mõtteid vahetada, arutleda, võrrelda oma arutluste vilju, visioone ja tegevusi. Lisaks sellele võivad nad planeerida ja läbi viia ühistegevusi teiste õpilastega Euroopa Shape Up koolidest. Näiteks võivad nad uurida, võrrelda, arvamusid vahetada koolisööklate väljanägemise kohta või erinevates Euroopa riikides (st Shape Up'i linnades) pakutava toidu kvaliteedi kohta. Need arutelud ja võrdlused pakuvad lisainformatsiooni ja inspiratsiooni lastele ja noortele muutuste planeerimisel ja nende elluviimisel kohalikul tasandil. Nad võivad ka koos visioone välja töötada ja otsida alternatiivseid lahendusi toidu ja füüsilise tegevusega seotud terviseprobleemidele. Ning lõpetuseks, õpilased võivad otsustada ühise piiriülese tegevuse kasuks. Shape Up ühistegevuse nädalad, mille käigus kutsutakse külla õpilasi teistest linnadest; ühiskirjad, kus tehakse ettepanekuid poliitika muutmiseks Euroopa tasandil (näiteks koolitoitlustuse või toidukaupade märgistamise osas); ühine osalemine konverentsidel ja lobitöö tervistedendavate muutuste läbiviimiseks erinevatel foorumitel – need on ainult mõned näited võimalikest kultuuridevahelistest ettevõtmistest.